

'Ahlaisten Sandberg-Santavuori-suvusta'

Kirjoittanut kirjailija MARTTI SANTAVUORI, Anders Axel Forssin vaimon Maria Kristiina Sandbergin sukulainen.

Lainaus Suomen sukututkimusseura Genosin artikkelista Internet-sivulta, arkikkelissa mainitut sukutaulut on luettavissa sivulta http://www.genealogia.org/genos/35/35_37.htm.

”Pastuskerin saari, josta esiteltävä suku on lähtöisin, kuului 1600-luvulla ns kruununsaariin samoin kuin sen pohjois-koillispuolella oleva Anttoora ja etelä-kaakkoispuolella oleva Lampaluoto. Nämä saaret eli luodot, kuten paikallinen nimitys kuuluu, ovat saariston suurimmat. Niiden yhteinen pituus luoteisesta kaakkoon on noin 9 km; Anttooran ja Pastuskerin yhteinen pituus on tästä suunnilleen puolet. Eteläpäästään Lampaluoto yhtyy Mäntyluodon-Reposaaren maantiehen.

Pastuskerin ensimmäinen varsinainen asukas on ollut *Yrjö Hannunpoika*. Hänen asumisoikeutensa vahvistettiin Ulvilan käräjillä 21-22.5.1695. Lähti Söörmarkusta, jossa Yrjö Hannunpoika viljeli Tyykin taloa, aiheutui siitä, että hänen talonsa ruodutettiin Turun ja Porin läänin ratsurykmentin Enesköldin komppanian ratsutilaksi torvensoittaja Niklas Nietzin hevostalona ja puustellina. Nähtävästi Yrjöllä ja hänen Kaarina vaimollaan ei ollut poikaa, koska Lampaluodosta siirtynyt vävy Niilo Heikinpoika tuli asumaan Pastuskeria apen kuoltua.

Samoilla käräjillä sai asumisluvan Anttooraan Ahlaisista muuttanut Heikki Pekanpoika. Lampaluodossa asuttiin silloin jo vakituisesti. *Taulu 1* esittää näitä Pastuskerin alkuaikutuksen vaiheita.

Myös Niilo Heikinpojan ja Kaarina Yrjöntyttären jälkeen Pastuskerin saarta tuli asumaan vävy, Riitta tyttären mies *Matti Martinpoika*, vaikka heillä itsellään oli useita poikia, kaksi jopa vanhempaa kuin vävy. Ei ole pääteltävissä, mistä tämä johtui.

Pastuskerin luodolle muodostuvan talon haltijaksi ja luotsiksi tulee siis Sandööstä siirtynyt Matti Martinpoika, jota voimme pitää tulevan luotsisuvun kantaisänä. Hänessä tila saikin yritteliään viljelijän ja toimeliaan kruununluotsin.

Matin isä, *Martti Matinpoika*, asui Sandöön saarta Ahlaisten pitäjän lähisaaristossa. Sandöön kuulumisesta Ahlaisten kylään tai Sunniemen kartanoon oli 1600-luvun viimeisinä vuosina käräjäyty. Marttia ja hänen vaimoan, jonka nimi oli *Kaisa Olavintytär*, tarkoittanevat Ahlaisten kirkonkirjojen merkinnät vuosilta 1748 (Sandö gamla torpare) ja 1768 (gamla Sandö gumman).

Martin oloista Sandöössä tiedetään sentään jotakin. Isonvihan jälkeen Tukholmasta Ahlasiin muuttanut ja suuria maaomistuksia siellä hankkinut laivuri Eerik Inberg syytti 1738 häntä siitä, että hän vastoin kihlakunnanoikeuden kieltoa oli kalastanut Ahlaisten kylälle kuuluvassa Spjälksundissa. Martti selitti harjoittaneensa siellä kalastusta luvalla, jonka Sunniemen kartanon omistaja, »sihteeri» Karl Hermelin oli antanut hänelle.

Martti Matinpojan asumisluvan esitti kihlakunnanoikeuden vahvistettavaksi Sunniemen kartanon inspehtori Johan Kumlander (Ulvilan käräjät mm 61, fol 178).

Taulu 2 esittää muutamia tietoja Matin vanhemman veljen ja hänen jälkeläistensä kohdalta.

Riitan isän tietävät henkikirjat 1760 jo olleen 70-vuotiaan; näin ollen hän lienee syntynyt noin 1690. Hänen vaimonsa, Kaarina Yrjöntyär, on syntynyt 1688. *Taulu 3* esittää Riitan sisarussarjaa.

Niilon vanhin poika Martti jäi Lampaluotoon, ja toisen pojan, Heikin, tytär liittyi avioliiton kautta Malmquistin sukuun.

Pastuskerin tilan viljeleminen merkitsi samalla luotsipalvelusta Reposaaressa väylällä. Maaherra määräsi 6.12.1764 maanmittari Jean Ähmanin »geometrisesti» mittaamaan ja kartoittamaan Pastuskerin ja Anttooran luodot vuosien 1765 ja 1766 verollepanoa varten. Tämän mittauksen ansiosta on luodoista saatavissa hyvin yksityiskohtainen kartta.

Karttakuvauksessa saaren mainitaan »entisinä aikoina» menneen huutokaupalla enimmäkseen tarjoavalle määrävuosiksi; nyt se oli kihlakunnankirjurin palkkatalona, verona 5 hopeatalaria vuodessa. Noin 30 vuotta sitten (siis 1730-luvulla) Pastuskerin kruununtila merkittiin Porin rykmentin Kokemäen komppanian ruotuun 26. Tilan asukas, Matti Martinpoika, jonka mainitaan tulleen verovelvolliseksi appensa Niilo Heikinpojan jälkeen, on vakinainen kruununluotsi (tillförordnad Krono Lotz), »koska se toimi aina seuraa tätä tilaa, se kun sijaitsee lähellä merenrantaa eikä ole kaukana Reposaaressa, Kappeliluodon eikä Enskerin satamista, joissa ohikulkevat alukset usein käyvät».

Peltoja on kertomuksen mukaan niukasti, ne kylvetään syksyllä puoleksi rukiille ja toinen puoli keväällä ohralle; ne saavat harvoin olla kesantona, koska kylvöala on niin vähäinen eikä riitä asukkaan tarpeisiin. Muuten pelto on savea ja löysää maata, vain pieni osa siitä kuuluu verotusmetodin mukaan 2. luokkaan, osa on karkeaa hiekkamaata, kovin kivistä ja kärsii kuivuudesta, osaksi hienompaa hiekkaa ja irtomaata 4. luokkaan kuuluvana. Viimemainittu pelto on parempikuntoinen ja ojitettu. Lisätilaa ei ole pelloksi raivattavissa, koska luoto on kauttaaltaan kivinen, ja asukas sitäpaitsi on joka vuosi yrittänyt kaskeamalla saada muutaman kappalan kylvötilaa ja on sillä tavoin selvinnyt yli talvien, jolloin hänen myymällä ja vaihtamalla kalaa täytyy hankkia itselleen tarvittava lisäleipä».

Niittyjä on enemmän kuin peltoja, tosin hyvin kivisiä. Kaisloja ja ruokoja saa merestä, vaikka ei kaikkina vuosina. Laidunhakaa ei ole, laidunmaa on yleensä kivistä, ja metsää käytetään myös laitumena. Metsää on vähän, pääasiassa kuusta, koivua ja leppää; sitä riittää vain omaan tarpeeseen, kuten huoneisiin ja niiden korjauksiin sekä poltto ja aita puuksi. Rakennuspuuksi se ei riitä, eikä mäntyä ole. Tervaa ei polteta; metsää on hiukan kaskeamista varten, mutta se on tehtävä säästävällä, ettei metsä loppuisi. Omalle karjalle on tarpeeksi laidunta. Lampaita voidaan ottaa muualta laidunnettavaksi enintään 40 kappaletta.

Kalarantoja ei juuri ole (tarkoittaa tasaisia nuotanvetoon soveltuvia rantoja). Haukia, ahvenia, särkiä, mateita ja siikoja saadaan omista lahdistakatskoilla, rysillä, nuotalla ja verkoilla. Ulkomereltä pyydetään verkoilla, jotka ovat kalliita ylläpitää, silakkaa ja silliä, joita myydään ja vaihdetaan viljaan. Tilalla ei ole myllyä; tuulimyllyä varten olisi paikka, mutta asukas ei ole voinut sitä hankkia. Tervan-, potaskan- ja tiilenpolttoa sekä kalkinlouhintaa ym., jolla asukas voisi ansaita rahaa ulostekoista varten, ei täällä voi harjoittaa, vaan asukkaan on talvisaikaan ja aina kun hänellä vapaata on, valmistettava ja pidettävä kunnossa

kalastusvälineitä ja veneitä, ja talvella matkattava sisämaahan vaihtamaan kalaa ja mitä muuta liikenee, ja sen myynti riittää juuri ja juuri kruununsaatavien maksamiseen.

Matti Martinpoika ryhtyi viimeistään elokuussa 1760 täysin valtuuksin hoitamaan tehtäviään Reposaaressa ja Porin väylillä. Ainakin hän sai 5.8 Petter Stjernmanin nimityksen toimeensa, ja 16.8.1760 maaherran vahvistuksen niille eduille, jotka kuninkaalliset määräykset ja päätökset sekä kuninkaan kirje 18.4.1738 soivat luotsille. Matti teki 3.3. 1761 kihlakunnanoikeudessa luotsivalan; monien toimen hoitoa koskevien seikkojen lisäksi siinä vapaudenajan olosuhteita kuvaavasti vaadittiin, että luotsin tulisi, jos saisi jotakin kuulla hankkeista itsevaltiuden palauttamiseksi, viipymättä niistä esimiehilleen ilmoittaa.

Heti luotsintoimeen ryhtymisensä jälkeen Matti oli yhdessä Anttooran Tuomas Matinpojan ja Lampaluodon Juho Juhonpojan kanssa anonut maaherralta huojennuksia ulostekoihinsa kihlakunnankirjurille sekä vapautusta kaikista kyydytyksistä. He mainitsevat joutuvansa usein Kristiinasta Lyökkiin ulottuvalla luotsausalueellaan odottamaan kotiinpaluuseen soveliaista tuulta ja olemaan 2-3 viikkoakin yhteen menoon poissa kotoaan. He anoivat edelleen saada - samoin kuin Turun ja Ahvenanmaan saaristojen luotsitkin - »jotakin pientä palkkaa» (någon liten lön) tässä »kyllä hankalassa ja vaivalloisessa palveluksessaan» (uti denna nog dryga och beswärsamme tiensten). Maaherra myönsikin heille vapautuksen majoituksesta, tienteosta, silta-, keskeevari- ja käräjätalorakennuksesta, kruunun- ja hollikyydeistä-, vankien kuljetuksesta ja sudenajosta sekä heidän väkensä sotaväenotosta. Kuitenkin heille jäi manttaalinsa mukainen maksuosuus uuden ruotumiehen palkkaamiseen. Heidän vankkumaton omistusoikeutensa (orubade besittning) tiloihinsa vahvistettiin, mutta luotsinpalkan järjestely jätettiin amiraliteetin huoleksi.

Vuonna 1770 Matti lunasti tilansa verotaloksi 13 talarista 4 äyristä hopearahaa. Tilan suuruudeksi mitattiin 1/8 vanhaa ja uutta manttaalia. 1780 Matti ja Riitta tekivät testamenttinsa, ja 1786 Matti kuoli. Riitta seurasi miestänsä 1795.

Matilla ja Riitalla oli 11 lasta, näistä 8 tyttöä. Meitä kiinnostaa tässä Sandbergin luotsisukua selvittelevässä tarkastelussa lähinnä *Niilo Matinpoika* (1750-1810), äidinisän mukaan nimensä saanut poika. Hänen vaimonsa oli Riitta Tuomaantytär (1750-1824), kotoisin Ahlaisten Ylikylästä. Niilon sisarista siirtyi Anna-Greeta niminen erään Sjöholmin vaimona Tampereelle, myöhemmin Kaskisiin. Niiloa seuraava veli Juho (s. 1752) asui myös Pastuskerissa ja kuoli siellä 1830, silloin jo siis 78 vuoden ikäisenä. Veli Martti (s. 1768) siirtyi vaimonsa mukana Tylttyyn. Matin ja Riitan lapsisarjaa ja heidän jälkeläisiään esittää *Taulu 4*.

Pastuskerin tilan ja siihen liittyvän kruununluotsin toimen peri siis 1786 Niilo, joka tietysti oli jo ennenkin hoitanut isän apuna luotsausta. Niilo mainitaan 1791 Reposaaressa luotsiaseman rullassa ylimääräisenä luotsina. Rovasti Lebell karhusi Niilolta 1795 tämän äidin Riitta Niilontyttären jäljiltä ruumislehmää, koska tilalla silloin hänen väittämänsä mukaan oli 7 lehmää. Niilo taas esitti todistuksen siitä, ettei kuolinpesässä silloin ollut useampaa lehmää kuin perunkirjoitus oli osoittanut, ja että rovastin pitäisi tyytyä hänelle maksettuaan 2 hopeatalariin ruumislehmän asemesta. Niilo peri myös äidiltään raamatun ja ison virsikirjan, jotka tämä »lämpimällä kädellä» antoi. Valitettavasti Pastuskerin talossa on säilynyt vain antotodistus, jonka Niilon serkun poika Juho Malmquist, porilainen porvari, on laatinut, joten kirjojen kielestä ei ole tietoa.

Suvun kotikieli on kaikesta päättäen koko ajan ollut suomi. Ilman muuta on selvää, että Pastuskerin asuttanut Söörmarkun Yrjö Hannunpoika oli suomenkielinen. Samoin ovat kaikki sellaiset paikannimet, jotka voi katsoa asukkaiden antamiksi (pellot ja niityt), suomenkielisiä, niinikään huomattava osa lahtien ja saarien nimiä. Kun tähän vielä lisäämme, että Matti Martinpojan jälkeen tehdyssä perunkirjoituksessa kahden lehmän nimet ovat ruotsinkielisiä (Vintergås ja Sommargås) mutta kaikkien muiden lehmien, hiehojen ja vasikoiden nimet suomenkielisiä (Punakorva, Punike, Hirmu, Möyri, Kuulekko), voimme pitää todennäköisenä, että talossa puhuttiin suomea, mutta osattiin jo luotsitoimenkin vuoksi ruotsia. Vielä 1800-luvun lopulla Sandbergin talossa osattiin myös ruotsia tämän kirjoittajan isän kertoman mukaan.

Talon varallisuudesta Niilon vastaanottaessa isännyyden voi tuskin puhua. Inventaariosumma osoittaa 81 talaria 18 shillinkiä 4 penniä. Arvokkain omaisuus karjan ja yhden hevosen ohella lienevät olleet kalastusvälineet, joita mainitaan 30 sylen silakkaverkko lisävarusteineen, 50 sylen pituinen suomukalanuotta, toinen samanlainen 40 sylen pituinen ja vielä yksi pieni nuotta sekä kolme silliverkkoa. Talon papereiden mukana on säilynyt myös kuitti, jonka laivuri Jaakko Wadén on antanut Lyökissä 1. heinäkuuta 1789, ja jonkun mukaan Niilo sekä Tuomas Sundholm ovat palkkaa saamatta luotsanneet Porin kenttämakasiinista Lyökkiin kuninkaallisen majesteetin ja kruunun kuljetusaluksen »Suomen Karhu». Alus oli matkalla Viaporiin; olihan parhaillaan käynnissä Kustaa III:n sota. Lisäksi on säilynyt sopimuksia eri kalarantojen käytöstä. Erästä kauppakirjasta selviää, että Niilo möi pojalleen Kaaralle rantanuotan seitsemän kuparitalarin hinnasta. Niilon vaimo Riitta Tuomaantytär (1751-1824) oli suuren sisarusarjan nuorin. Hän oli kotoisin Ahlaisten Ylikylästä. Heillä oli 10 lasta, joista vanhin Kaarle, oli syntynyt 1744 nuorin, Katriina, 1799. *Taulu 5* esittää Niilon ja Briitta Tuomaantyttären lapsisarjaa jälkeläisineen. Niilon jälkeen peri Pastuskerin talon vanhin poika Kaarle, kun taas Juho otti 1800 vastuulleen luotsintoimen Pastuskerin talon puolesta. Sitä varten hän 1809 osti tilasta itselleen Paavonniemen (Paavo udd) nimisen torpan luotsitaloksi. Luotsintoimen hoitamisesta veljekset olivat jo vuonna 1880 tehneet keskenään sopimuksen. *Juho Niilonpoika* meni naimisiin Pomarkun Kiilholmasta kotoisin olevan Kaisa Liisa Samuelintyttären kanssa (1786-1858), Hän alkoi käyttää sukunimeä *Sandberg*, nähtävästi jo tullessaan reserviluotsiksi 30/9 1812. Periessään talon Kaarle maksoi sisaruksilleen näiden perintöosuutena 83 riikintalaria 16 shillinkiä.

Vuonna 1810 anoi Anttoorassa asuva, alun perin Tylytystä kotoisin oleva luotsivanhin Juho Sjöholma vapautusta luotsintoimesta ja rahallista hyvitystä pitkältä toimiajaltaan. Asian johdosta käydystä kirjeenvaihdosta selviää, että Juho Niilonpoika Sandberg on jo hoitanut luotsausta saaristossa. Reposaaressa ja Merikarvian Luotsipaikoilla oli 1810 luotsivanhimmnan lisäksi vain yksi vakinainen luotsi (Reposaarella), vaikka niillä ruotsalaisen asetuksen mukaan piti olla luotsivanhin, kolme vakinaista luotsia, kolme vakinaista luotsirengiä, kolme vararengiä ja kolme oppilasta (yhteensä Merikarvialla, Anttoorassa, Pastuskerissa, Lampaluodossa ja Tylytyssä). Oli selvää, että sekavien sotavuosien jäljiltä luotsausoloissa oli paljon järjestelemistä.

Saman kirjeenvaihdon joukossa on kirkkoherra Gabriel Krianderin 1810 antama hyvä mainetodistus Juho Sandbergista. Jac. Tudeer pitää 22.2.1810 antamassaan lausunnossa Sandbergia ainoana mahdollisena luotsivanhimman toimeen, ja ehdottaa samalla Juhon nuorempaa veljeä Niiloa (1782 syntynyt) Tyltyn luotsiksi. Juho nimitettiin 1811 luotsivanhimmaksi.

Juholla ja Kaisa Liisalla oli yhteensä seitsemän lasta; Luotsivanhimman toimen peri hänen jälkeensä lapsista kolmas, 1815 syntynyt Kustaa, joka kuoli 1879. Juhon ja Kaisa Liisan lapset esitetty *Taulussa 6*. Kustaan vaimo oli kotoisin Söörmarkun Mäkitalosta, ja nimeltään Anna Sofia Juhontytär (1818-1877).

Kustaa Sandberg tuli luotsioppilaaksi 1829, reserviluotsiksi 1841. Jo 1832 hän oli saanut Luotsipäällikönkonttorin valtuutuksen luotsata »på des egit ansvar» aluksia, jotka eivät uineet syvemässä kuin 10 jalkaa.

Kustaa Sandbergilla ja hänen vaimollaan oli 12 lasta. Eerik Kustaa Sandbergilla vain 6. *Taulu 7* esittää edellisen, *Taulu 8* jälkimmäisen perhettä. Eerik Kustaa Sandberg oli naimisissa serkkunsa, Marketta Sofia Sandbergin kanssa.

Uuden vuosisadan toiselle vuosikymmenelle lähdettäessä luotsintoimi oli kokenut perusteellisia muutoksia ja yhtenäinen luotsihallinto muodostunut. Eerik Kustaa Sandberg olikin sitten viimeinen Sandbergin suvun Reposaaarella toiminut luotsivanhin. Merikarvian lukkariksi 1878 tullut ja 1854 syntynyt Frans Niklas Sandberg omaksui »Snellmanin suuressa nimenmuutossa» 1906 nimen Santavuori. Hänen vaimonsa Maria Josefiina Sved kuului Merikarvian Elg-Jumpin talonpoikaissukuun. *Taulu 9* esittää Frans ja Maria Santavuoren 13-päistä lapsisarjaa.

Luotsivanhin Kustaa Sandbergin tyttäristä tulivat Anna Sofia ja Kaisa Liisa liittymään vastaavasti Anttooran ja Lampaluodon kantatalojen sukuihin.

Maria Kristiina taas, avioituttuaan luotsivanhin Antti Aksel Forsin kanssa (jälkeläiset omaksuneet nimen Tyrsky), Forssin ja Veckströmin luotsisukuihin.”

Martti Santavuori,

Wikipedian mukaan

Martti Jaarli Olavi Santavuori, vuoteen [1906 Sandberg](#), ([11. marraskuuta 1901 Merikarvia](#) – [8. marraskuuta 1972 Helsinki](#)) oli suomalainen [kirjailija](#), [suomentaja](#) ja ammattiupseeri. Hän oli erikoistunut kuvaamaan [historiallisissa romaaneissaan](#) muun muassa [sodankäyntiä](#).

Santavuori oli [Suomen sisällissodan](#) puhjetessa 16-vuotias, ja hän liittyi vapaaehtoisena sotilaaksi [valkoiseen armeijaan](#). Hän kirjoitti ylioppilaaksi vuonna [1921 Seinäjoen yhteiskoulusta](#), minkä jälkeen hän kävi [kadettikoulun](#) vuosina [1922–1924](#) ja [sotakorkeakoulun](#) vuosina [1937–1939](#). Santavuori ylennettiin [everstiluutnantiksi 1942](#). Puolustusvoimain upseerina hän toimi 1924–[1947](#) opettaen loppuvaiheessa [sotahistoriaa sotakorkeakoulussa](#)^[1]. Sen jälkeen hän palveli eri siviilitehtävissä vuoteen [1955](#), josta alkaen toimi vapaana kirjailijana.

Kirjailijana Santavuorelle erityisesti historiallinen romaani oli rakas lajityyppi.

Nuorukaisena kokemaansa [sisällissotaa](#) hän käsitteli romaanissa *Lähtö* (1962).

Santavuoren monipuolisen kirjailijanuran tunnetuin teos lienee [dokumenttiromaani](#)

[Suomen kuningas](#) ([Karisto, 1965](#)). Ensimmäiset teoksensa [1930-luvun](#) alkupuolella hän julkaisi salanimellä **Olavi Uoma**. Santavuori kirjoitti myös useita tietoteoksia ja suomensi yli 30 kirjaa. Vuosina [1958–1964](#) Santavuori toimi [Suomen kirjailijaliiton](#) puheenjohtajana.